

ENGEM NEM ÉRDEKEL A SZÍNHÁZ

Harsány kacagással fogadta egy társaron dolgozó kollégám, amikor – talán egy évtizeddel ezelőtt – egy beszélgetés során ezt mondtam neki. Ahogy Mórckának mindenről az, rólam meg ez (azaz a színház) jut sokaknak eszébe. És erről a *Jelenkor* folyóirat is tehet.

A *Jelenkorról* a fenti esetről jóval korábban, középiskolai osztályfőnökömtől, történelem- és magyartanáromtól, dr. Rajczy Pétertől hallottam először, aki fontosnak tartotta, hogy a tananyagot kívül sok minden másra is felhívja a figyelmünket, például arra, hogy milyen lapokat, folyóiratokat olvassunk. Ezek sorában – többek között – a *Magyar Nemzetet*, a *Magyarország* című politikai hetilapot, meg a *Jelenkort* is ajánlotta. Arra nem emlékszem, hogy mikor vettem először kézbe a lapot, de arra igen, hogy az első inspiráló szöveg Bécsy Tamás *A líraiság és a mai dráma* című, folytatásokban (1971/6-tól 1972/3-ig) megjelent tanulmányosorozata volt, amit az Egyetemi Könyvtár akkori épületének olvasótermében jegyzeteltem ki, valamilyen referátumhoz vagy érettségi tételről tartandó kislőadáshoz.

Pécsi főiskolásként eszembe sem jutott, hogy publikálhatnék a *Jelenkorban*, ott volt a helyi egyetemi kétheti lap, az *Universitas*, ahova 1977-ben kezdtem el írni cikkeket, többféle műfajban. Ambrus György főszerkesztő főleg a diákéletéről kért anyagokat, de amikor jeleztem, hogy szeretnék színikritikákat írni, nem ellenkezett. Ezek meg is maradtak egy dossziében: pécsi Szikora János-rendezésekről, kaposvári, szegedi bemutatókról szóló cikkek. Amikor 1980-ban Kampis Péter lett a főszerkesztő – akinek a *Jelenkor* a '60-as évek közepétől közölte kispapjait, s aki 1982-ben, 42 éves korában, leukémiában elhunyt –, még nagyobb lett a szabadság. Írtam a Lukács Archívumról, a neoavantgárdról, interjúút készítettem Stark Andrással a diákok szexuális kultúrájáról, stb. Starkot még az általa pár évvel korábban vezetett szabadinterakciós önismereti csoportból ismertem. Oda Szabó Rudolf barátom vitt el, aki akkor már az SOS Élet Telefonszolgálat tagja volt, s amikor '81-ben magam is csatlakoztam, kiderült, hogy Kampis is tag.

Amikor 1982 őszén Bécsy Tamás hívására (aki '76-tól '78-ig a Tanárképzőn, '80-tól '82-ig az ELTE-n a tanárom volt) az Irodalomtudományi Tanszékre kerültem gyakornoknak, az ott óraadóként kortárs irodalmat tanító Szederkényi Ervin, a *Jelenkor* főszerkesztője már az első találkozásunkkor szólott, hogy írjak a folyóiratba. Erre várnia kellett, mert az egyetemi órákra való felkészülés, a kisdoktorim előkészületei sok időmet elvitték. Aztán a tőle recenzálásra kapott két könyvről végül megírtam a kért cikkeket. Az első Agárdi Péter *Értékrend és kritika* című, Fejtő Ferenc 1930-as évekbeli munkásságáról szóló könyve volt, ennek recenziója az 1983/4. számban jelent meg, Örkény István *Babik* című (töredékben maradt) regényéről pedig az 1983/9. számban jött le a cikkem. P. Müller Péter néven, ahogy azóta is publikálok.

E névváltoztatban is a *Jelenkornak* volt szerepe. Az itt való debütálásom előtt csupán két tanulmányom jelent meg, az első a *Literaturában* 1980-ban (az OTDK-n I. díjas dolgozatom a kétféle *Tótekről*), a második egy József Attila életművével és recepciójával foglalkozó tanulmánykötetben (*Költőnk és korunk*), '83-ban, mindkettő Müller Péter név alatt, mely néven akkor már több regényt és drámát is publikált húsz évvel idősebb pályatársam. Szederkényi figyelmeztetett a névazonosságból adódó gondra. Gyorsan kellett választanom valami *différence*-t. Választásomat nem a jelentés (a „P.” mint rövidítés), hanem

a hangzás és egy szerzői előzmény alapozta meg. A Nagy Lajos Gimnáziumban anno alapítottunk egy diákújságot (*Chronica Ludovici*), melyben volt, hogy több cikket is írtam egy-egy számba, s akkor – a napilapokból ismert módon – teljes név helyett nemcsak monogramot, hanem szignót is használtam, ezt: - *pmp* -, amit így tovább vittem ebben az először a *Jelenkorban* használt szerzői névben.

1983 szeptemberében Szederkényi Ervin behívott a szerkesztőségbe, és elmesélte, hogy szerkesztőtársai, Csordás Gábor és Parti Nagy Lajos (akiket irodalmi estekről, kulturális rendezvényekről, publikációikból és a *Fél korsó hiány* antológiából ismertem) mutatták neki a *Színház* júliusi számát, amelyben egy pécsi bemutatóról írtam, és felkért, hogy – mivel Pályi András nem kívánja tovább írni – a *Pécsi színházi esték* rovatot vegyem át a kezdődő évadtól. Az a referenciának tekintett cikk, *A végzet komikuma* címen, Büchner: *Leonce és Léna* című darabjának pécsi bemutatóját elemezte. A *Színház* szerzői közé pedig úgy keveredtem, hogy röviddel a tanszékre kerülésemet követően írtam a lap főszerkesztő-helyettesének, Csabainé Török Máriának, és mellékeltem talán egy féltucat színházi írást, azokat, amelyeket az *Universitasban* publikáltam. Hónapok múltán válaszolt, hogy keressem meg a szerkesztőségben. Ott aztán megbeszéltük, hogy milyen közelgő bemutatóról írjak.

A *Pécsi színházi esték* sorozatban (melyet Pályi András előtt Futaky Hajna – Bécsy Tamás felesége – írt) az első cikkem az 1984/3. számban jelent meg. A megbízás a Pécsi Nemzeti Színház prózai bemutatóinak szemlészésére szólt, amit évadonként három-négy cikkben tettem meg. De Szederkényi továbbra is kért tőlem nem-színházi cikkeket. Így írtam – több alkalommal – Örkény István prózaköteteiről, emellett Balassa Péter, Poszler György, Németh Antal, Koltai Tamás könyveiről, a Nádas-recepcióról. Az első tanulmányom *Az örkényi halálkép nyomában* címmel az 1987/4. számban jelent meg.

Parti Nagy Lajos nemcsak a *Jelenkor* volt szerkesztője, hanem tagja volt az 1982-ben indult JAK-füzetek szerkesztőbizottságának is. 1985-ben rábízta a *A groteszk dramaturgiája* című gépiratomat, remélve, hogy bekerül a sorozatba. Ez végül 1990 júniusában következett be, az 53. kötet lett a sorban. Most újra kézbe vettem: kipotyogott belőle négy köszönőlevél, Radnóti Zsuzsa, Balassa Péter, Bécsy Tamás, Kézdi Balázs írták. Apámnak is meg tudtam még mutatni, aki július elején, 67 éves korában, tüdőrákban halt meg. Parti Nagy Lajossal van még egy pécsi szál: a város napilapjában, a *Dunántúli Naplóban* 1985–86-ban heti rendszerességgel írta a *Képernyő előtt* rovat televíziókritikáit. 1988 januárjától, a rendszerváltás előestéjén én vettem át a rovatot, s írtam hetente két flekket valamilyen televíziós műsorról.

Szederkényi Ervin 1987 februárjában, 53 éves korában hunyt el tüdőrákban. A temetése március 4-én volt a pécsi köztemetőben, dermesztő hidegben, a kortárs magyar irodalom legkiválóbb szerzőinek jelenlétében. Az előző éjszakát a szülészeti klinikán töltöttem, ahova éjfél tájt a hófúvással dacolva gyalog mentünk fel a feleségemmel. A szülészorvosa épp ügyeletes volt, s bár részt vettünk a „szülők iskoláján”, hogy apás szülésünk lehessen, érezhető volt, hogy ódzkodnak ettől. Mindenesetre mindvégig benn lehettem a szülőszobában, ahol hajnali fél négykor világra jött első gyermekem, Luca. Reggel nyolctól kezdődtek az egyetemi óráim, életem legunalmasabb szemináriumait tartottam a kialvatlanság miatt. De az órák végén felfedtem az okot. Aztán délben indultam Ervin temetésére.

A *Pécsi színházi esték* rovatot az 1989–90-es évad végéig írtam. A következő tanévre kiementem az Egyesült Államokba tanítani, és az oda- és visszautat követően átélt kulturális sokk nyomán úgy éreztem, hogy elveszítettem azt a nyelvet, amelyen addig írtam, és változást kerestem. Csuha István, aki az 1991/10. számtól volt a folyóirat főszerkesztője, támogatott abban, hogy egy lazább, a színikritika műfajától eltávolodó formát alakítsak ki, ez lett a *Színről színre* (*diarium theatricum*) című, naplószerű sorozat, amelyben nemcsak előadásokról, de egyéb színházszakmai témákról is szó esett. Ebből a naplóból négy, fél-éves periódusokat átfogó rész született 1992–93 folyamán, aztán '93 augusztusában ismét

az Egyesült Államokba mentem egy évre tanítani. Ezalatt zajlott Pécssett, a Kamaraszínházban Szikora János kísérleti évada, amelynek három bemutatójáról Takáts József tudósított az 1994/10. számban, írása elején azzal a szabadkozással, hogy ő nem színikritikus, de mivel „az elmúlt félévben éppen nem tartózkodott Pécssett a város egyetlen színikritikusa, nem volt kit felkérni”.

Az újabb hazatérést követően már a korábnál markánsabb döntésre jutottam, és Csuha Istvánnal megegyezve abbahagytam a pécsi színházi bemutatók rendszeres szemlélését, s bár 1994 után néhány esetben írtam egy-egy produkcióról (először a 2005/6. számban), a rovat már nem folytatódott tovább. A színikritika-írást 1999 és 2004 nyara között egyébként is szüneteltettem, mert a Színházi Intézet igazgatójaként kerülni akartam, hogy a műbírálatba beelássák az intézményvezetői pozíciót.

Csuha István főszerkesztősége idején néhány alkalommal – mint a Szederkényi-korszakban és a rendszerváltás körüli években – egy-egy számot vendégszerkesztő állított össze, az 1997/6.-at Pálkás György, aki pécsi színházi tárgyú szöveget kért tőlem. Az tekinthető a jelen írás előzményének: személyes pécsi színházi élményeimmet vettem sorra – ahogyan most a *Jelenkor* oszlopokkal teszem – egy *Masztix, maszk, maskara* című esszében.

Ágoston Zoltánnal, aki az 1999/9. számtól főszerkesztője (1992. szeptembertől munkatársa) a lapnak, az egyetemi felvételi találok először, 1984-ben, benne voltam a bizottságában. Magyar-művészettudomány (= esztétika) szakra nyert felvételt. Aztán a következő nyáron (előfelvételis katonai szolgálatát követően) láttuk egymást viszont – még a tanévkezdés előtt – Bulgáriában, Szozopolban a nudista strandon, véletlenül. Én egy fiatal egyetemi oktatókból és körükből álló társasággal sátoroztam ott, négy-öt autóval (Trabant, Wartburg, Lada és ilyenekkel) mentünk konvojban Pécsről, családostul. A társaság tagja volt Kerégyártó István, akkor a jogi kar oktatója, ma ismert regény- és drámaíró.

Amikor a korábban évről évre más-más városban megrendezett országos színházi találkozók 2001-ben Pécssett kaptak állandó helyszínt, létrejött a Pécsi Országos Színházi Találkozó (POSZT). Attól kezdve a fesztivál idejére megjelenő júniusi *Jelenkor* tematikus összeállítást – színházi számot – közöl. Ezek mindegyikébe kért tőlem írást Ágoston Zoltán, és van is ezekben a júniusi számokban írásom – egy kivétellel. Ez a kivétel a tavalyi, 2017-es szám, mert a 2016–17-es tanévben az Egyesült Államokban voltam tanítani.

A jelen szövegemig 75 írásom szerepel a *Jelenkor*ban, 1983. április és 2018. június között. A legtöbb, amit ugyanabban a folyóiratban publikáltam. Ott voltam a lap évfordulós estjein, az 1978-as huszadik születésnaptól kezdődően, a különböző helyszíneken, a Kamaraszínházban, a Művészetek Házában. 1988 októberében Csordás Gábor (aki az áprilisi számtól volt a főszerkesztő) autójában utaztam többedmagammal Budapestre a Vigadóba, a nagyszabású, 30. születésnap rendezvényre. Ebben a kötődésben, az immár 45 éves kapcsolatban benne van a hely szelleme, mesterek, pályatársak, tanítványok, és számtalan benyomás a lapot olvasva, szerzőivel, szerkesztőivel találkozáskor, amelyeknek csak pár foszlányát próbáltam felidézni a fentiekben.

A jelen írás címe egyébként idézet. Tadeusz Kantor lengyel képzőművész és színházi rendező mondja ezt egy vele készült – egyik előadása címét kölcsönvevő – *Dögöljenek meg a művészek!* című interjúban, amely nem a *Jelenkor*ban jelent meg, hanem a *Színházban*, az 1986/2. számban.